

G. Komoróczy Emőke

„Nincs kedvem többé beállni a versgyártó szakiparosok gyülekezetébe...”

Szikra János: Közép-európai nyár

Mellbevágóan őszinte – és a korra, amelyben élünk, csöppet sem hízelgő – Szikra János gyűjteményes kötete, amely egész munkásságát átfogja, a kezdetektől napjainkig, új verseivel kiegészítve (*Költemények*, 1976–2011). A közelmúlt (bő három évtized) történelmének és a költő nemzedéki sorstörténetének legfontosabb fordulóit, szubjektíven átélt vonulatát felmutató versek sora *közösségi* (és nem „közéleti”) költészetünk legértékesebb hagyományaihoz kapcsolódik, a *nemzet egészében* gondolkodó ember személyes felelősségvállalásával. A keletkezésük sorrendjében csoportosított versek folyamatában világosan kirajzolódik az a kitartó küzdelem, amelyet költőnk immár évtizedek óta vív sorsa, sorsunk jobbra fordulásaért.

Szikra János ahhoz a nemzedékhez tartozik, amelynek legelső létélményeit a korai Kádár-kor formálta (1954-ben született!). Bár versírással már egészen korán próbálkozott – önálló kötetre sokáig kellett várnia (első ízben *A költészet másnapja* című antológiában szerepelt néhány fontos költeményével 1986-ban, majd 1989-ben megjelent első kötete is, *fekete doboz* címen). Bár azóta is ellenszélben alkot, dolgozik – a magán- és közéleti küzdelmek, kudarcok inkább megedzettek, semmint elbátortalanították. Sorsát – 60. életéhez közeledvén – a maga módján „beteljesültnek” érzi, bár nem „sikeresnek”. A kötete élére mottóként állított költeménye (*Kardnyelésem, fakírságom, verseim*) bizonyítja: mára már sikerült megteremtenie belső békéjét. Ő, aki mindig erős külső (társadalmi) kontroll alatt állt, nem jutott se szóhoz, se nyugalomhoz – végül mégis felismerte: „az élet / teknőcaltapokon is önmagához érkezik”.

Az első ciklus (*Fekete doboz*, 1976–83) a korai versek közül emeli ki a legfontosabbakat, leginkább időtállóakat. Kirajzolódik belőlük a költő szegénységben telt gyermekora, családi háttere, emlékképei a hozzá közelállókról, szeretteiről, csalódásairól (*Pünkösöd, Elégia, Akkordok, mindörökké, Korpusz, Az örökkévalóság küszöbén* stb.). Ifjúkori közérzetét egy rövid kis verse fejezi ki legpontosabban: „európa / agyvérzéses éjszakáján / létem vasláncára kötve / járkálok mint fegyenc: körbe / de spirálként egyre följebb / nyakamban csillagok zörögnek” (*láncon*). Csodálja az „álombóbitás lelkeket”, akik „letépett szárnyakkal is” képesek repülni, s „az otthontalanság elől a végtelenbe disszidálnak”. A Magasba vágyakozást soha nem adja fel: „halálos vad makacssággal / bársony egyensúlyok hátán / zuhanás / zuhanás / zuhanás fölfele, álmok iránt / kitárt két karral – csillagokig” (*szárnyak*). A zárt térből a kitorést az

álmok – a kapcsolatok – szerelmek jelentik a számára; ugyanakkor az utóbbiak bizonyos értelemben meg is kötözik – így a hozzájuk való viszonya ambivalens (*zsebre tett kéz az arcod, akác, föltartott kézzel, düh, üres tenyérrel* stb.). Mondhatnánk: minden új találkozás benső bizonytalanságát növeli; és elszalasztott lehetőségként éli meg minden kapcsolata felbomlását, amit a *Nevermore* című verse érzékeltet a legpontosabban: „Miféle taszítás-vonzás miatt keringek / közeledben? Hisz másnak veted le inged / már, más ajkán remeg meg tolaikvó emlíd udvara / mégsem fogsz hazatalálni. És én sem. Már soha. // Lettél a saigs, lettél a minden mértékegsége. / Mintha meghaltál volna, olyan.”

A hazáért, a haza sorsáért, a jövőnkért aggódó versekben is a benutság, a megkötözöttség, a tehetetlenség a kulcsszavak. Elsiratja mindazokat, akik világfelforgató bátorsággal, merész lobogással kiálltak az igazságért (*A fehér ing ügnyöke* – egy nemzedék sírkövére; *eLZé* – Latinovits Zoltán emlékére). S bár tudja: „Kifeszített dobhártya a fal / surrogó tekercek rögzítik hazátlan szívünk / verssel tompított robbanásait” – mégis elszánt: „Itt hallgatni nem lehet” (*Látogatás* – Csoóri Sándornak). „Negatív időnkben” „a szorongás akváriumában fekvé” töpreng remény nélküli jövőnkéről: „Nyitva felejtett szememben / leszíjazott sólymok a fák” (*Botladozom*).

A „fekete doboz”-motívum több versben is fel-felbukkan: a fuldokló, légszomjjal küzdő lírai én üzenete, s egész nemzedékének palackpostája ez az utánuk jövő generációk számára – álmaikról, vívódásaikról, vágyaikról egy otthonosabb valóság iránt. Maga a monumentális, konstruktivista szerkesztési elveket követő polifon kompozíció, amelyet a költő egykori tanárának, Régaiz Istvánnak ajánl – voltaképpen híradás „a magyar nép vérzivataros évszázadaiból”. Mint mozaikkockák, úgy épülnek bele a Himnusz legfontosabb sorai, jelezve, hogy balsorsunk immár évszázadok óta tart, s talán soha nem is fog véget érni. Ugyanakkor konkrétan is értelmezhető, mint az 50/60-as években felcseperedő nemzedék sors története, amely – „még a tiki-takijáték divatja idején” – benevezett a „rokkantkocsi-hajtó világbajnokságra”, ahol „a staféta-váltó jelszó”: *memento mori*. A gyermekkori tikitaki aztán lassan-fokozatosan könyörtelen végzet-játékká változott („eltalál engem is előbb-utóbb az Örök Taki”). Néhányan közülük a 70-es évek elején, az ifjúkor küszöbén „kiléptek a sorból”, s aztán jöttek a levelezőlapok: „otthon leszünk, mire az első hó lehull...” Amiből persze semmi sem lett. S az itthon maradottak? Próbáltak nyeresre törni a rokkantkocsi-hajtó világbajnokságon, de hiába: „agyagszobrokkal száguldoztunk a dülöngés pannoptikumában”, vidáman énekelve: „Jókedvvel, bőséggel...” „A rokkanttrali második futamában /.../ kopasz disszidensek somolyogtak ránk golyóbiztos napszemüvegük mögöl /.../ de nem tudtak már hallgatni se magyarul”. S eközben itthon lassan kihalt az élet: az „elmúlásszagú szobákban” elaggott, magukra maradt szülők, a kórházakban „csövek / lepedők / ollók / üvegsék / ágytálak / szikék” között „a doktor úr vérben mosakszik / s nagymellű nővérek csipeje ringja az élet ritmusát”. Mindeneket

eluralt a halál (népességfogyás, alkoholizmus, öngyilkosság, leépülés az élet minden síkján).

De az élet pusztulása nem új keletű. A múltból előlépő emlék-rögök (háborúk, társadalmi katasztrófák, Trianon, az '56-os forradalom képei stb.) beárnyékolják a jelent, s a szövegbe épített „vendégszövegek” mint montázsselemek világosan utalnak arra: „Megbűnhődte már e nép / A múltat s jövőndőt”. „Az utolsó előtti társadalomban” – ahogyan a „létező szocializmust” becézték a 70-es években! – „nincs helye a kételynek”; kötelező imitálni a hitet. „Azok voltak az igazi idők azok - / pálcával ettük a demokráciát”, s „az ügyefogyottság rokkantkocsijából” nem tudtak kiszállni. „Akkoriban még kommunikáltunk”.

A mából visszatekintve világosan látszik: Szikra János a történésekkel egyidejűleg már a 70/80-as években tisztában volt a valós helyzettel, pontos költői diagnózist adott az országnak s különösen a saját nemzedéke helyzetéről. A rokkantkocsi a síkos úton a hajtűkanyarokban bármikor felborulhat/ott volna; az óriáskerék „egyre sebesebben forog / mamut-küllőivel / páholyaival és pincebörtöneivel”, így hát a vers-én tanácsa: „beszélj a fekete dobozba / szíjazz a szélre magad / zuhanni fogunk /.../ hiába cseleznéd ki a sorsot / kővé válik a labda / mire gólhelyzetbe kerülsz”. Aztán a vágtnak vége; jön az üzenet: „harmadikak lettünk / futottmég'-kategóriában”. A kitérőt téridőben kettős kereszt-alakzatba szedve az ígét: „Otthon leszünk...” De a vágtnak még nincs vége: sosem lesz vége, mert nem lehet vége – amíg mindannyian föl nem bukunk... „elárult ez a föld mindönket anyám /.../ íme az erőszak címerállatai / ostromló kedvvel dobognak versem falainál...”

Ez a nemzedéki kor- és kórkép bő negyedszázad múltán is úgy hat, mint halálsikoly – a nemzet halálsikolya. Azóta is hiába próbálunk célhoz érni a „rokkantkocsi-hajtó világ bajnokság” új s újabb futamaiban – hiába változtak viszonyaink, „gyógyulásunk” még messze van...

A 80-as évek második felében született versek (*Kopogtatás*, 1984–88) híven megidézik a korszak félelemmel s várakozással teli feszült légkörét. Krisztusi korú poétánk remény nélkül, tétován keresi a maga helyét, miközben a családfenntartás gondjai is nyomják már vállát („feleséged terhesen dohog / üres tenyered arcul köpi / órák téglái zuhannak át a semmibe / mögéjük falazódsz /.../ Ellehetetlenültél, / akár a csatornaharcosok” – *Kirakó*). Dermedten vár valami jobbra; hiszen a cselekvés lehetetlen, az értelmiségi lét ellaposodott; az autonóm gondolkodás a legveszélyesebb bűnnek számít a hatalmasok szemében. „betiltják a versek után / nemcsak a sors, / de a halál létformáit is //...// Körmöd közül kiütik a kenyeret / géged alatt elmetszik a kötelet”. (*Köteles vers*) Végső reménytelenségében ő is „A Reményhez” fordul panaszával, mint nagyszerű elődje, Csokonai: „Inkább követlek én is, / Európa tolvajnyelvével, / versekkel falazva a hiábavalóságnak”.

Ő, aki „cenzorsápasztó, nagy, szabad versekkel” akart kilépni az életbe – most bé-

nultan áll: „Nincs kedvem többé beállni / a versgyártó szakiparosok gyülekezetébe”, akik „naphosszat körfűrésszel a verlébakat szabdalják”, amelyeket aztán „a bölcsészmeősök” „ideológiai szakítószilárdság-próbának” vetnek alá. „Semmi kedvem idegen szabványok alapján / amputáltatni balfogásaimat” (*Melódia, Írtál-e verset?*). Önkinzó gyötrellemmel s aggodalommal faggatja maga-magát: „lesz-e majd merszed, s szívedben / célzott indulat, átlépni azt a küszöböt, / hol már a lélek létformája a fagy?” (*Viviszekció*).

Kitűnő szatirikus gyorslejtárt készít felbomlásnak indult világunkról, amelyben szélesebesen megindult a végkiárusítás – minden eladó: a barátság, a szerelem, a szeretet, a morális értékek, s az emberek – odahagyva mindent – az érvényesülés örvényében sodródva keresik boldogulásukat (*Cirok-galopp*). S aki nem hajlandó részt venni az emberárulás forgatagában? – azt a bokafogás több évszázados, jól bevált módszerével idomítják. Hiszen a hatalmasok szemében mindenki bűnös, aki gondolkodni mer – s ha ma még nem, hát holnap az lesz. Így hát mindenkinek kijár „a méltányosnak ítélt fenytetés / a méltóságtól való megfosztás által” (*A bokafogásról*). Ilyen helyzetben mit tehet az egyén? Gyakorolja a túlélési technikákat, „hol minden rezzenés, / helyváltoztatás / a *mozdulat* elodázására tör” (*Zénón, a csillés*). E nemzedéknek a *haza* is negatív fogalmat jelentett, hiszen csak a *hiányokat* élte meg belőle: „Nagyon kicsi vagy ma bennem, / nagyon sok a *nélküled*, /!...// nagyon nem kellek neked”. *Ez a haza*, „a hazátlanság helyszíne”, se jelenéhez, se jövőjéhez nem lehet köze annak, akinek nincs feladata, munkája, otthona benne (*Hazám!*).

Az *Átkelés* című, vizuálisan is érdekesen felépített kompozíció nemcsak a haza, hanem egész Közép-Európa tragikus sorshelyzetét mutatja fel. *Átkelés* – honnan és hova? Egyik országból a másikba, egyik totalitárius rendszerből a másikba, a múltból a jövőbe, amely semmivel se lesz különb, mint a múlt. Apácák, szajhák, partizánok, kápók, muszosok és ávéhások, keretlegények, kulákok, káderek és vörös bárók, volksbundisták, ellenállók stb. stb. együtt vonulnak a végtelen menetben, bumliznak az Idő fapadosán. Itt, ezen a tájon szinte senki nem azonos önmagával: „csupa gyanús idegenség / százados ideiglenesség / Dachau Madrid Kőhida / Hajmáskér Szibér- s Szerbia / magyarok délszlávok dákok / szlovákok zsidók cigányok / Csalólóköz Bácska Torontál / csupa kétes állampolgár / talponálló állóvendég / csupa átutazó *nemlé!*”. A zűrzavarban itt-ott jelszavak: „Íme kelet avantgardja / pá anyácska, nyájas tajga!” – „Márciusban újra kezdjük!” – „Édes Jézus légy vendégünk / vezesd át a vízen népünk!” – „Tekints le a hun rónára / Magyarország pátrónája!” S a rigmusba szedett hosszú jelszóoszlopok között morse-jelekkel a vészjelzés: TI TI TI TÁ TÁ – *TITANIC!* De senki nem figyel oda: „hajóhídon a zenészek / süllyedezve heherésznek /!...// uram, ez még nem a kóma! / mért fuldoklik birkamódra? / *ezt a távot* köreinkben / ön sem ússza meg egyikönnyen!” stb. A kompozíció kezdő- és záróképe: Harlekin, a fehér bohóc – a tömegből kirekesztve, kívül maradván rajta – szomorkás-

vidáman szemléli az apokaliptikus bohózatot: „arcát gyémántban fürösztí / asszonya a bódét söpri / s mint ki tűnt szerelmet szénáz / ültön ül és rőten meláz / kinn a világvégi gáton / Harlekin a homokzsákon”.

A jelentős, nagy kompozíciók sorában rangos hely illeti meg a Bohumil Hrabalnak és Jiri Menzelnek ajánlott *Közép-európai nyár* című költeményt. Meg-megidézve közös filmjük, a *Sörgyári capriccio* képeit, költőnk a közép-európai művészsorsot jeleníti meg szimbolikusan. Ők, akik az emberi jóság, lelki tisztaság, igazságérzet, szelídség „harlekini” képviselői voltak, mindketten elmenekültek ebből a szörnyvalóságból, ahol a humánus, a krisztusi erények halálra vannak ítélve. Jiri Menzel, alátételezve a háztetőről a kisváros lusta nyüzsgésére, miközben „megmotozott gondolatok hadonásznak agyában kilátástalanul”, az olvadt-zsírsgazú közép-európai nyár „mozdulatlan közönyében” „magányosan elindul az angyalok felé”. Sem neki, sem „a sörgyár udvarán szikkadó dongák síkatorában” kódorgó szelíd öregnek, kinek „hüvelykujjára házigalambok” települtek, nincs helye a „lapos tetők / lapostetűk / lapulevél-szívűek” fullasztó közegében. „Jiri Menzel fölszáll a város fölé /.../ legyőzi végleg a gravitációt / csokornyakkendője propeller / szíve lüktető / fekete doboz”. Hrabal – bár jóval később – hasonló módon megy a mennybe: a szürreális közép-európai valóság szürreális művészsorsokat terem.

A Buda Ferencnek ajánlott *Botfa* viszont a „csak-azért-is”- megmaradás példája. Erejét az ősi gyökerekből szívó, a megpróbáltatásokban is szálegyenesen felmagasló költő az Énekbe fogódzva állja a sarat a viszontagságos, havas-hideg közép-európai nyárban. A Káma–Volga-menti őshaza, a régmúlt, a Trianon előtti Nagy-Magyarország emléke ad neki is – mint a nemzetnek – erőt történelmi sorsunk elviseléséhez; ahhoz, hogy „meggömbített gerincünket / púppá sose nyomorítsa / a reménytelenség kínja”. A regősénekek pergő-dinamikus varázs-ritmusával idézi meg az ifjabb pályatárs Buda Ferenc költészetének hangulatát, jellegzetes motívumait; s a refrén („Ének, te segíts meg!”) azt sugallja: a költészet erejébe vetett hitünk minden válságon átsegít bennünket. A verszárlat még ezen is továbblép: „Csavarlak az élet szóba / regő-rejtöm, dobszólóba / bőrpergésbe, barlangtűzbe - / Árnyak hatalmától üzve / félelmeiktől fojtogatva / regő-rejtöm, halottacska / bölcsék botfa-bölcsőjébe / nem csavarlak csak a vérbe / *Élet!* Te segíts meg!”

Szikra Jánosban (is) erős a csak-azért-is dac; önmagára vonatkoztatva (is) a szálfamagatartást tekinti mércének; bár – ekkor még úgy érzi! – „nem tud az égre fölmagasodni” a benne lombosodó „befalazott fa”. A magukat soha meg nem adók táborába tartozik – így lesz verseinek egyik fontos kulcsszava a *hajlíthatatlan*. „Hajlíthatatlan vagyok, / de nem könyörtelen. / A hozzám hasonlók törnek, / mint a vas”. (*Kopogtatás*). Ehhez méltóan, ezt tudva kell tehát élnie; „csak nézni a züllött / arcokba hosszan, józanul”, s „rangrejtett küldöttként” lépdelni köztük, „intőn, / hajlíthatatlanul” (*Hajlíthatatlanul*). Úgy véli: a „talmi kis korban”, amelyben élünk – nincs miért feláldozni

az életét („meghalni sem érdemes”). Inkább a különállás, a várakozás – „Elkészülten, mint magas / bércek alatt vár a vas”, vagy „kemény / szívekben gyémánt remény” (*Elkészülten*). Az ő nemzedéke már nem hisz igazán a közösségi összefogás erejében; nem próbálja megváltani a világot, mert tudja: a hamis tanúk, besúgók, eszközgók csak törbe csálnák őket. Így hát tanácsa: „Ne szövetezz. Eszméleted / ellen ne nyújts segédkezet” – „Szavazz magadra s állj külön / hajlíthatatlan. Bármi jön” (*Tézisek*).

Történelmünket végigpergetve magában, a mindenkori mártírokra gondol: „Csönd van / a fejberúgottak hantja fölött. / Tarisznyámban csontok zörögnek, / Koppány gerince, / Dózsa csikorgó fogsora - / egy fogsor / mely ötszáz évre elsorvasztja egy nemzet / nevetőizmait”. S végre béke van szívében. „Jó ez a csend, / s a távlatlanság távlata is / nélküle kicsinyes célok közt / óvatoskodnám végig az életemet” (*Március*, 1988). Tudja: a csöndet majd vihar követi; „föld, ég, poklok / megjövendölt idejében / és kijelölt gyújtópontján / megnyílnak mind s kitárulnak a kapuk” (*Jövendölés*).

Mint tudjuk: a vihar valóban megjött, feltartóztathatatlan sodrással. S a kapuk valóban kitárultak. Ha nem is egészen úgy, ahogy az eseményekkel egyidejűleg reméltük.

A *Számvetés* ciklusba a nagy történelmi fordulat idején keletkezett versek kerülnek (1989/90).

A lírai én számot vet magánéletével, szerelmeivel, kik elhagyták, s akiket elhagyott (*Vallomás, Stigma, Emlékszik rám a testetek, Hét év múlva* stb.). Megidézi szűkebb pátriája s családjá emlékeit, a szegénység és megkötözöttség fájdalmas, mégis szép élményeit (*Bácsalmási elégia, Anna és Jolán*, a Farkas Árpádnak ajánlott *Indulna a föld is velem* stb.). Ez a föld, itt – „Kelet s Nyugat kapujában” – bármily „mostoha” is: soha el nem hagyható *anyaföldünk*; itt vonul „a halálra ítélt menet, / lét és a nemlét között”, ezredéve már. „Fog csikorog, csontmalom zúg, / döggé lesz a hús, a csók, / ezredévre ezredév hull, / s roskadoznak a bitók”. És mégis: valamiféle édes, bár könyörtelen végzet köt ide bennünket örökre, innen nem menekülhetünk el sehova (*A halálra ítélt menet*). Feladatunk van: „Bekötözni a hűség szétroncsolt / gólyaszárnyát /.../ Asztalhoz hívni az alföldi égen kerengő / déli harangszót /.../ folytatni egy végtelen vers hétszáz éve elkezdett sorait, / otthonná tenni a hazát” (*Igék*). Ez utóbbi, ars poétika-jellegű verset nem véletlenül ajánlja a költő Lezsák Sándornak; hiszen ezekben az években valóban Lakitelek az ország szellemi központja, ahonnan sugárzik a remény: megint képesek leszünk „tajtékzó csizmák, / csontörló tankok alól is / fölmagasodni!”

A Gődény Endrének ajánlott *Metronóm* a megmaradásért vívott sokévszázados küzdelem, a magyar fátummal való szembeszegülés heroizmusát, értelmét sugallja. Minden fölhorgadásunk kudarccal végződött, és mégis: ezek a küzdelmek tartották meg a magyarságot évszázadokon át. A történelem árja viszi – görgeti – sodorja az „örök felkelők” koporsóját; s bár a holtak – a föbe lóttek és akasztottak – nem vála-

szolnak kérdéseinkre, meg-nem-alkuvásuk örök példa az utánuk jövők számára. Szí-
vünkben „kattog a kínok metronómja” – mégis dacosan nekifeszülünk az új s újabb
harcoknak. „Káromló / himnusz a fohászunk, / de a csontból is / kivirágzunk!”

A temesvári forradalom diadala is eme elszánt dac ünnepe volt (1989. dec. 23.).
Tőkés László halála szánt helytállása által „az Úr / küldött jelet e pokoli földre”, a
felkelők „nem rogytak térdre a tankok előtt se”. „Amikor bementék, hogy élsz, /
tudtam, hogy semmi nincs hiába”: évtizedek megaláztatása, keserve, szégyene fosz-
lott semmivé (*Testvérem, Tőkés László*).

Lakitelek s Temesvár: legújabb kori történelmünk két győztes végvára. A költő
1989 szilveszterének éjjelén *Számvetést* készít: „Rabságunk éve, / vége van. / Európá-
ban béke van. / Mit hozhat, mit hoz holnapunk? / Negyvenöt éve / hallgatunk. / Ma-
radt-e egymáshoz szavunk?” A kételyek mellett most mégis a bizakodás az erősebb:
„mostoha / sorsunkra Isten / ostora nem sújt tán”. Elérkezett /újra/ a döntő pillanat
(mint 1848-ban): „most vagy soha!” És hátha most végre valóban sikerül kivívnunk
függetlenségünket.

Az 1990-es év valóban reménytelen indul. A nyár Szikra János személyes sorsá-
ba is látókörtágulást hoz: egy teljes hónapot tölt családjával a görög tengerparton.
„Lábamat sós víz csapdossa, / vert hadak útja vérzi be / szemem. //...// Fölemelném
s lehajtom / fejem. / El sem kezdődött még az / életem?” Mintha az öröklét Paradi-
csomában járna – sokszorosan érzi az egyedi élet nevetségesen rövid voltát a Vég-
telen idő-távlathoz képest: „Egy ötezer éve szétrobbant sziget / emléke. /.../ nézem
a csillagos semmit, / törpe öröklét, / csörgősipkában ödöngő / én” (*Fejem lehajtom,
Fonák öröklét*). Soha nem érzett, meg-nem-tapasztalt béke tölti el: „Napozó kövektől
tanulja szívem / a békét, / a mozdulatlan boldog / szomorú himnuszt, / itt, / hol
kék zeng a kékben, / s hónál vakítóbb, / mert forró a fehér” (*Kék, fehér*).

A görögországi versek erőterében ábrándok, káprázatok, színek, fel-felszikkasztó em-
lékek, fények villóznak. A költő a parton „jegyzetfüzettel, tollal, várakozással”, ujjai
között „márványport pergetve” mereng „Európa önfeledt gyermekkorán”. Az örök
Állandóság és Hűség női alakjai – Pénélopé és Szolveig – itt erősebb kötéssel fonják
körüli; s az Élet két megtartó pillére (anya, hitves – vagyis az „anyai” Nő) az elveszett
Éden újjáteremthetőségének álmát varázsolja köré (*Náxosz, Az a Nap, az a csillag*). A
„csillagos csóvás krétai égbolt”, a „kiégett ligetek egykori zöldje”, a „gyémántkoronás
Nap”, a leánderillat, az ánizspálinka bódulata – immár örökre felejthetetlenül vele
marad. Érzi-tudja: „megismételhetetlen egynyári boldogsága” valamit végérvénye-
sen megváltoztatott benne: megismerte a Teljességet – és most már örökre vágyik rá.
„siratom azt, / ami ezután következik – / mert ami jön, / már nem én leszek” (*Sirató*).
A lelke ittmarad – bár testét zakatolva viszi haza a vonat (*Itt maradok, mert hazajöt-
tem, Tangó, Ujjlenyomat*). Visszapillantani sem mer a hátrahagyott szépség-világra:
„nem nézek vissza e nyárba - / befutná talán a vér is a szemem” (*Nem nézek vissza*).

S valóban: egynyári boldogsága itthon véget ér. Mire hazatér, minden jel arra mutat: a rendszerváltoztató euforikus hangulat máris továtűnt. A *Didergő* ciklus (1991) a lírai én teljes külső/belső elmagányosodásáról árulkodik; egyre inkább úgy érzékeli: a korábbi viszonyokon változtatni lehetetlen. A cikluscímadó versből a didergő lélek reménytelensége árad: „őszvégi kőpatakokban / dideregnek a nyári szöcskék // ujjamra leszállt az este / ujjamról roppen föl a fény // nem békülhetek meg addig / amíg a harcra sincs esély”.

Ez a nemzedék, amelyre kora ifjúsága óta ráfonódtak a rabság láncai s „hullaházi levegőben” fuldoklott – valójában nem volt felkészülve a szabadságra, s élni sem tudott vele. Mindvégig „függő viszonyokba” kötözötte, önállóságától megfosztva – továbbra is periférián maradt. A versalany csupán szemtanúként (s nem résztvevőként) szemléli a körötte zajló eseményeket, s lehangoltan veszi tudomásul: „nem kellek én sem hát - / nem kell senki a jövőnek / a mából / ha szép jöttmentként kimagaslik lelke / a köznapian otthonos, / a röghöz kötött emberárulásból. //...// Jól tudom, hogy gallyacska még / a fa amelyet a vállra kell majd venni / de mondjátok megrészegült barátaim / terhe alatt a keresztnek hegyre / szeméthegyre / ki fog a Hegyre fölmenni? (A tanú beszéde).

A kis névtelen nemecek húzzák továbbra is a rövidebbet – a Grundon Geréb az úr! (*füvészkeret*). A bátrakat és erőseket, akik a kialakuló új struktúrákba sem simulnak bele problémátlanul, félreállítják-megalázzák, esetleg halálba hajszolják (*Csengey, Cseh Tamás-dalok*). A „városállam szenátusa” a hírhedt Rákosi-féle szalámi-taktikát hozza be politikai eszköztárába: számúzi a szemtanúkat, a múltat „emlékbakók” hamisítják meg; majd „a tanúk a barátok / után sor kerül a sorstársakra is / az apák / a testvérek következnek / a hitvesek / a megtagadott szeretők / s végül az édesanyák” (*A testvérek következnek*). A korábitól eltérő szellemi alapokról képződő új hierarchiában is csak az juthat szóhoz, aki már azelőtt is részt vett az össznépi hazugság-összjátékban; akinek nincs „múltja”, annak jövője sem lesz.

Így hát a lírai én dideregve próbál belekapaszkodni abba a néhány alapvetően fontos kötelékbe, amely megtartó erőt jelentett, jelent számára, s amelyek között biztonságban érezheti magát: a szülői házba, teremtett otthona meghittségébe – amelyek valójában már csak képzeletében léteznek (*Levél a seholse levő házba*). Kis családjával a Tátra „vad útjain” bolyongva, el-eltöpreng léthelyzetén; de itt legalább, ha csak átmenetileg is, boldog: „szívemben csend van újra csend /.../ eső ver végig forró testemen – //...// Edit mosolya átüt a felhőn / lányom dalol az úton s fiam / bölcsen hallgatva fogja a kezem” (*újra csend*).

De lehet-e ez „idilli” állapotot prolongálni a világ zajába-nyüzsgésébe visszatérve? A *Tízparancs* című ciklust (1992–94) akár tűzparancsként is értelmezhetjük: a való világ tüzet nyit a lélek féltve őrzött kincseire. A cikluscímadó versben a lírai alany leszögezi: csakis a maga-szabta Törvényt tartja elfogadhatónak magára nézve: „el-

viselni tudni a magányt”, vállalva „füttyöt, arcul köpést”, s a valóság végletei között „egyensúlyozni holtig, ha lehet”. Pedig tisztában van vele: a magános ember sorsa keserű – „kőlevest főz, ha éheznek, / s ölel, ha ölelőre akad”; számkivetetten él – „csak él, él – irgalmatlanul” (*Kőlevest*).

Költői világa egyre keserűbb. Donkihóténak érzi magát, aki a szörny-valóság elől álmaiba, sajátos belső értékrendjébe zárkózik; s szerettei előtt is megkísérli elfedni a lét kietlenségét, hogy ne fossza meg őket a Reménytől: „Valamit hazudni kell nekik, / valami emberibb / verőfényt, / reményt vagy vágyat, / de értük valót” (*Donkihóte belépője*). Mert a valóság sivárságát, gyötrelmét csak az önmagukkal könyörtelenül szembenézők, tisztánlátók tudják elviselni. Aki nem hódol be „a pénz és a hatalom aranyfüstbe bújt keretlegényei” előtt – az nem kap lehetőséget önereje kipróbálására: élve eltemetik (*Szarkofág*). A Takács Sándornak ajánlott *Kőliliom* című vers pontosan érzékelteti a rendszerváltást követő időszak kudarcának gyökerét: „Idő utáni kor. Múmiák / föltámadása. / Csonthúsvét. Csontsikoly. Csontvirág / fészkel a szájba. // Megöszült korom – szakad a hó. / S mennyből az angyal / helyén a semmi néz vak, fakó / és üres arccal”.

Szikra János – mint sokan mások – szinte arra vágyik, hogy a langyeső helyett valódi, keményebb kihívásokat kapjon a Sorstól: „Uram, ha vagy, csördíts nagyobb / ostorral rám. Zivatarod / álmos zápor. Küldj tornádót, / dobj nyakamba tonnás zsákokat. /.../ Isten, többet bír a hátam! /.../ Neked még hinnék is – talán, / ha hozzám szólna néma szád. / Uram, hitemhez adj hazát!” (*Könyörtelen*).

Ha az erőt próbáló feladatot nem is, de a tornádó-vihart megkapja. A következő évek még jobban elmélyítik belső válságát. Az *Ablakomban kutya ugat* című ciklus (1995–97) e válság okait, jellegét megrázó társadalmi érvénnyel mutatja fel. Nem egyedi esetről, hanem sok százezer ember sorsáról van itt szó. Az életkörülmények olyan mértékű romlása, amilyen ezekben az években rohamosan bekövetkezett – sok-sok család életének teljes összeomlását idézte elő. Az érzelmi-erkölcsi elbizonytalanodás, az anyagi ellehetetlenülés, a kilátástalanság sok (látszólag) szilárdan alapozott kapcsolatot is felőrölt – így kikezdte költőnk házasságát is. Szikra János megrendítően szép időszembesítő versben adja tudtunkra: múltja visszavonhatatlanul lezárult. „Aki szálltál, aki szálltam / meggyfavirág-havazásban, / márciusi ravatalban, / állunk derékig avarban. // Befűtta rég kósza füstje, / hajunk a dér megütötte / kék egünket a hiány ma / károgaással koronázza”. Pedig a családot összetartó köteléket még most is fontosnak tartja – azt kéri hát Jézustól, a „hű apostoltól”: „Pányvázza ki gyenge hitem, / hogy éljünk még. S együtt! Hiszen / nőnek örök törvény szerint / életittas gyermekeink” (*Jöjj el, május*).

De a május már nem jön el: kihűl a közös ágy, az életlehetőségek megteremtése miatt élesedő viták felőrlik-megmérgezik a párkapcsolatot. Már csak a régi gyöngéd összetartozás *emléke* él: „hol már csak hűlt kezed, / s lehajtott csuklód ívét / őrzi az

emlékezet, / ott keress,/ ott vagyok én” (*Ott keress*). Keserű és megrendítő a válasz – mint a széthulló ország széthulló életei, a fölöslegessé vált emberek szomorú magánya: „fölsleges vagyok / akár a hazám. //...// Átölelem a társam / s vállát zokogás rázza, / ősi, időtlen, mély zokogás. / Gallyat ropogtat. / Sírni szeretnék” (*Gallyropogás*).

Nincs hát többé költőnknek se háza, se hazája – így, ha lehet, még árvábbnak érzi magát, mint eddig. A lepusztult világban nincs hol megvesse lábát. Csupán konok daca tartja a lelket benne: „Haza – hová? Hová? – haza? / Hány ajtaja, hány ablaka? / Itt a lakom, hol ingázó / lelkem is már ágyrajáró? //...// Fálnak vetett háttal állok. //...// Ablakomban kutya ugat. / Óvj, elmém abroncsa, tudat. / Én – maradok. S kinek kellek: / lesz a legkülönb, a legszebb. // Nap ajtaja, Hold ablaka / csak ahonnan jöttem: haza” (*Ablakomban kutya ugat*).

Az ellehetetlenült élet természetesen megújulásra vár; a szív nyitott, s új lakóért sóvárog. És mindig akad, aki betölti a hiányt: „jöttél te, / ki álmaidat szűz pecséttel / hordozod egy életen át némán, / mert kedvesebb számodra a vadfű / illata az arany jászolónál. / S lassudan tovaringó tested is megért majd, / ujjad tapint, figyel, kérdez - / s bejárván a nincstelenség birodalmát, / zsoldárosan meghódol a térded” (*Vadfű*). Továtűnnek a kopár, természetlen évek: „A szeretet ínségdombján / sötét szívem rádvilágít. / Égre nyíló ablakodban értem / üsd meg holnap a sámándobot” (*A szerelem ínségdombján*). Újra fellobogó vággyal érzi a költő: „szeretni! – élni! – dolgozni!” – „most kell megtanulni járni!” Hiszen nemrég múlt 40 éves! – „meghalni / még fényűzés volna” (*Szeretni!*).

A *Kerék* című ciklussal (1998–2001) mintha egy új „életregény” venné kezdetét. Szikra János végre rátalál a hozzá illő társra. Szerelmes lázzal veti bele magát az új kapcsolatba; ujjong a boldogságtól: „Élni, élni, élni jó - / ha te szeretsz, Varga Anikó!” (*Ha te szeretsz*). „Barbár magányába” zártan, eltaszítottan élt, mikor egy segítő kéz nyúlt felé, s egy szelíden ellágyuló női mosoly kiemelte árvaságából. Az „együtt megöregedni” vágyalma vonzotta őket egymáshoz, s a szenvedély lángja és csendes parázslása tartja őket össze, immár örökre. Ha civódnak is olykor, tudják: ezt a köteléket eltépni már nem lehet (*Rózsavödör, Grotta, Neve áldott, Itt vagy-e? Gyere haza* stb.). Szerelmese, az ikonfestő, maga is kreatív életet élő, alkotó szellemiségű lény – így a lélek mélyrétegeiben sok az összetartozást erősítő kapocs. A művészlét benső lángja hevíti mindkettejüket – így felül tudnak emelkedni a hétköznapi megpróbáltatásokon (*Sikoly minden ikonod*). Az áhítat fényragyogása tölti be költőnk szívét: „Belém költöztél / mint román templomok falába az Isten. / Lelkemben fölséges gregoriánod, / ujjad közt oltárterítő zizzen – / s befogad újra a lány test, / az öröklét illatú Nincsen” (*Boróka*).

A végleges társra találás nyugalma színezi át a lírai én viszonyát az Élet egészéhez: ő, aki eddig számkivetett hajléktalanként kereste a biztos pontot, ahol megvethetné

lábát – most végre otthonra talált. Az életkezdés nehézségeit nem könnyű elviselni; de a régi dac erőt ad neki a helytálláshoz, a megélhetés alapjainak megteremtéséhez. – Ennek ellenére érzi-tudja: szégyen, hogy a magyar értelmiségnek ilyen viszonyok között kell szellemi erejét elpazarolnia: „Vadlúd-ék villog az égen, / Krumplin élünk / s rozskenyéren. / Meghalni bűn, lenni szégyen. / Jó magyar föld marja széjjel / a bitangot, / s ki letérdel: / földem, azt is szerteszéjjel” (*Föld, magyar föld*).

A *Kerek* című „képregény” az elmúlt félszázad sorskerék-változásait villantja fel – nem vizuális eszközökkel, csupán apró mozaikképekben. A sztálinista időktől kezdve („amikor a Hitlerjugendből kiöszült kommunista agrármérnök temetőcsősznek állt”) az 50-es évek „várépítő” mozgalmán át (amikor is Kőműves Kelemennét „szak-szerűen befalzták / majd békésen besöröztek / fájront után ama büszke mesterek”) több kép is váltja egymást, egészen „a város feldübörgéséig” (’56), ami után „a bitó-fák árnyékától szélütötten / békeévek imbolyogtak, / jöttek-mentek / négy-öt éves és százéves háborúk”, s elsötétült minden, „a mennyre betonkupola borult”. Aztán jött a „modernizáció”: „internetre számúzték az Ősi Könyvtár elmelabirintusát, / éhhalálra ítélték / vagy képernyőhöz láncolták / a rabszolgákat: // nem kellett már senki senkinek”. Ez a Jelen... De tágabb összefüggésekben gondolkodva: a sorskerék már évszázadok, évezredek óta így forog; feltűnnek s eltűnnek új s újabb korszakok – a történelem ismétli önmagát. Amikor vége egy „körnek”: a Nagy Kő alázuhan, s szétmorzsol mindent. S akkor az ember fia ráveti pillantását a Nagy Kőre, az újra megindul fölfelé: kezdődik minden előlről, amíg a mennykő ismét alá nem zuhan (a világ-katasztrófákban minden elpusztul – s többé „nincs tovább”, legalábbis azon a körön belül).

Bár egyéni élete rendeződött, Szikra költői világa az idő múlásával mégis egyre jobban elkomorul – párhuzamosan az ország romló helyzetével. *Ha kiüget a Halál holnap* ciklus versei (2002–2005) már-már a nemzethalált vizionálják. Mintha Ady híres sorát („fölköztünk végzetszél fütyöl”) élné át újra meg újra, vagy Hajnóczy Péter híres novellája (*A Halál kilovagolt Perzsiából*) vált volna valóra. A cikluscímadó vers egyszerre utal a saját halálra s az ország reményeinek elsorvadására. „Egy halott néz az emeletről. / Az udvarról egy halottra nézek”. S bár Kedvese „rőzsafejjel üti be az ablakot”, ez sem tudja felvidítani: légszomjjal küzd; s a haza helyzetén mitsem tud változtatni: „Csőszbottal nyomorgót elúznak, / harangot lármával nyakaznak /.../ szívünkre fekete/ kendő hull, / nyomukban szédelő / éhínség, pernye száll hazátlan / utakon, medréből folyó kilép, / árad, megárad, vonul tovább – / jövő: pusztába kiáltott szó” (*Hazátlan utakon*). Egy újfajta terror van kialakulóban, ami talán még rosszabb a politikai diktatúránál: a pénz és a modernizáció terrorja láthatatlan szá-lakkal fonja be az egész világot (*Terror*). Verseik sora mutatja be az egyre könyörtelenebb, részvéttelenebb emberi világot – a nyomortelepek lakóit, hajléktalanokat, a hazából elmenekülő fiatalokat (*a hódítás harmadnapján, trágáradomb, Búzakorom,*

hagymalevél, Bot mögöttem, bot fölöttem stb.). Pedig hogy vágytunk az Európai Uni-óba! S hová jutottunk? „Letapossák a kerteket / a bennszülöttek falvait / a sáska-had / a csőcselék szétlövi a tornyokat. //...// Nincs hová”. (*Európaiak*). És, természetesen visszaút sincs.

Így hát költőnk önarcképe is meglehetősen kesernyésre sikerült: „Harmadosztályú hullajelölt, / közel ötven évesen / nekem is pénzre kéne hajtanom, / vén törzs, vedlő platán / kortársaim közül lassacskán kikorhadok, / munkanélküli leszek, / dilibogyót legelő hajléktalan – / naná, hogy korszerűtlen vagyok!” (*Nem vagyok belga*). Egész nemzedéke sorsát látja a magáéban: ők már a „pusztában” születtek, az Ígéret földjére nem juthatnak be soha – részük az örök bolyongás, helykeresés. „A halálra ítélték táborába tartozom” (*Nekem a kő a barátom*). Úgy érzi: a soha nem nyugvó szél volt a társa, életszimbóluma – s ahogy a szél a vihar után elcsendesedik, úgy simul majd bele ő is a lombzúgásba. „A szél arca / az ember arca. / Ott sejtem a szél lelkét a szélben, / ahol a szél a semmibe ütközik” (*A szél arca*).

Az időközben felnőtt lánya-fia helyzete is aggodalommal tölti el: a fiataloknak az ő nemzedéke „tetszhalott hullahegyén” kell(ene) átlépdelniük – de hogyan? Hová s merre? Mi vár rájuk? Nyomor, munkanélküliség, létbizonytalanság, éhbérért feketemunka? Ilyen jogfosztott, kilátástalan helyzetben rég nem volt az új nemzedék (*Rád nézek* – Áginak; *Egy euró* – 20 éves, érettségizett feketemunkás fiának).

És mégis... Mindennek ellenére... Szikra János mégis bízik a jövőben, hiszen új családot alapít. A babavárás kegyelme és boldogsága feledteti a súlyos gondokat. „Ötvenéves leszek, / amikor először fürdetem meg a babát. // Néha szeretném, / ha nem szeretnél, / ha méltóbbat választhatnál volna nálam. // Uramisten, áprilisban hat kezed lesz / s háromszor két lábam!” (*Hatkezes*). Máskor bűnbánóan fordul asszonyához: „Hamupipőke, / ezen a télen sincs pénzem cipőre. //...// Jussod a fölmosórongy, / a lencseválogatás. // Áldott vagy te az árvák között, / s szerelmünk futkosó jókedve, / fiúcskánk is áldott”. S bár „letört ág minden ölelés / ezen a nyomorult európai gyarmaton” – hármásban mégis boldogok. Hiszen Mostohavirág mosolya bearanyozza életük (*Mostohavirág*).

Az utolsó ciklusok az emberi helyzetéből fakadó benső nyugalom és méltóság- tudat képeit vetítik eléink. Mint kötete fülszövegében írja Szikra: „Tiszta lélekkel nézek a jövőndő elé, s öregedőben is hajlíthatatlan hittel állok a számomra kijelölt helyen. Pályám elején még csak sejtettem, amit ma már tudok: kötelességem szolgálni – mindent a magyar nemzetnek köszönhetek”.

Az *Utatokban állok helyemen* című ciklus a 2006–2010 közötti – legújabb kori történelmünk legszégyenletesebb korszakában keletkezett – verseket tartalmazza. A saját sorsa, léthelyzete (állástalanság, pénztelenség) miatti keserűség még inkább fokozza költőnkben az ország mindjobban lepusztuló állapotából fakadó reménytelenséget. Nem volt elég a „bolyongás a pusztában”, az éhhalál küszöbén immár 50

éven át? Most ugyanazok, akik a nemzet sírját megásták '56 után – szeretnék megvétózni a „feltámadást”? A cikluscímadó versben a költő önérzetesen védi az élethez, a munkához való jogát; s háborogva kérdi: „csoda-e, / ha nem tudok a hámba törni többé, / ha megvadít az embervásár hajcsárvigyora?” Emberként, magyarként próbál a helyén állni abban a forgószelemben, amely minden értéket felkavart-elpusztított; de ez szinte lehetetlen: „Szorongásom pusztájába űztök, / kezemre tapostok, / amikor ujjam a morzsa után nyúl, / s szájba rúgtok szavamért”.

A pusztuló ország pusztuló jövőképe (iskolabezárások, a kis falvak kiürülése, a vasúthálózat felszámolása stb.) az ő viszonylag kis településén még pregnansabban kirajzolódik, mint a nagyobb városokban. „Széles a pátkai Öreg utca, / olyan széles, csizma se tapossa. / Csak a szél jár rajta fütyörészve – / ide már az Ūristen se néz le”. A nemzet szegényére meg kellett érnünk, hogy a történelmi emlékezetű pátkai Öreg utcán bezárták az iskolát; s így mintegy törölték a falu tudatából '48 heroikus korszakát: „ezen az úton vonult dobszóval, / zászlókkal Zámoly felől Pákozdd felé a fölmentő sereg, / a Lesvölgyi dűlőből rontottak rá Jellasicsra a magyarok, / és másnap a krónika szerint Pátka / a horvát bán vert csőcseléke által / 'kiraboltatik és lángba borítottik, / két templom lángolt / ház épen nem maradt”. Ki fog erről tudni, ki fogja őrizni ennek az emlékezetét itt, „ahol holnap végetér az utolsó tanév?” Ki fog tudni arról, hogy ezen az utcán „dobpergésben / masírozott el ezernyolcszáznegyvennyolc őszén a győztes honvédsereg”? (*Széles a pátkai utca, Utolsó történelemóra a pátkai iskolában*).

*Ötvenhat őszén még embernek érezhette magát a falvak népe, mely élelmiszer-razakománnyal segítette a pestieket; de aztán csakhamar összezsugorodott önérzete a megaláztatások súlya alatt. A lírai én – bár nem közvetlenül élte át a megtorlás éveit, mert aprócska gyermek volt még – saját személyes élményeként idézi fel a gyilkos múltat; hiszen beivódott zsigereibe mindaz, amit e korról hallott-olvasott. A véres terror képei fel-feltörnek tudatalattijából: a kislány szeme, kinek „fejszével nyakazták le édesapját a vadak”, s a fiú szeme, kinek „csizmával rúgták szívgyödrön édesanyját a vadak”. Mintha ő maga is ott lett volna a meggyalázottak között: „Emlékszem, / a Corvin-közi srácok / heréjébe gombostűket szúrtak a hóhérsegédek. // Emlékezz, / a Széna téri lányok / szűz ölébe gumibotot döftek a verőlegények. //...// Emlékszem a vételenek s a védtelenek emlékeire, / emlékezz a szeretet emlékeire”. Hát mit várhatunk ma azoktól, akik könnyörtelenül leverték egykor a nemzet reményeit? – s akik a forradalom 50. évfordulóján újra megtiporták az emlék-idézőket? „Nem emlékszem irgalomra” (*Emlékezz a gyilkosokra*).*

Magánosan, cél és remény nélkül próbálja megőrizni önmagát a lírai én ezekben a nehéz években. „Nem téved el: nem tart sehová. / Hozzá indul el tőle minden út. // Egyre vakítóbb fölötte / csillagösvénye, a távlattalanság”. Nem romlott meg a kudarcok s terhek alatt, „Csonterdön nem csűrűhézett senkivel”. Egyetlen, aki mellette áll,

Kedvese, aki társul szegődött hozzá „egy valahai őszön”, s akivel sorsa teljessé vált. Mi vár még rá? „Kiteljesedvén le is kell hullani. / Önsúlyát meddig tudja még tartani?” (*Föld alatt barangoló*).

A keserű évek, a remény nélküli várakozás mégsem rontották meg lelkivilágát; nem csorbult meg benne az életszeretet. 2008 nyarán, mikor immár felnőtté érett lánya nekivág párjával az életnek – van ereje biztatni őket, elhithetni velük, hogy érdemes (*Angyali üdvözlés* – Áginak és Balázsnak). A Sinka Istvántól vett mottó („hajh, játsz, szél, dongjál legyecské, / él az írás: az embernek, lám, nem jó egyedül”) beépül a fergeteges lakodalmi ritmusú vers-építménybe; a költő „szonglörködik, sámánkodik”, faggatja a múltat, hogy legyen mivel táplálni a jövőt. Boldogan köszönti az ifjú párt, amely most beteljesíti az élet parancsát, hisz „szerelem nélkül minek élni?” Csakis egymással, egymásért – „itt szól hozzám, itt karol át a mindenség!”, s nyílik ki a múlt és a jövő. Végül az ifjú párral mondatja el a költő az örök összetartozás himnuszát: „tiéd akarok lenni /.../ akkor lett nevem / amikor először mondta ki a száz / azóta van kezem / mióta te fogod az ujjaim //...// akkor fogant a lelkem / szerelem pünkösdjén / azóta járok a vízen a föld fölött a fák tetején / azóta vagyok áldott általad // egyedül a te szádban van biztonságban a nevem // ez a mi életünk / kétezer-nyolc nyarán ez a mi énekünk // a lélek nem alkuszik // gong”.

Ha minden fiatal pár így, ezzel a küldetéssel indulhatna az életnek, talán nem lenne annyi széthulló házasság, megrokkant sors – talán valóban lehetne közös és távlatos jövőt építeni.

A záróciklus (*PÁVA*) egyetlen sodró erejű költeményből áll, amely már 2011-ben fogant; azt hihetnénk hát: örömben s reményben. De nem. A ciklust egy rövid vers vezeti be, Adynak ajánlva – a Disznófejű Nagyúrral vívott keserves küzdelmeire való utalással: „Akinél a pénz, az / ma is az Úristen. / Övé a cipő is, / melyben a majom jár – / Hej, Pátka, Bácsalmás, / Érmindszent, Torontál!”

A monumentális vers-épület (*Rothadtan párálló széttárt pávafarok*) – ez a rendkívüli, egyszerre szép és taszítóan vulgáris – megakkompozíció bizonyos értelemben a görög tenger partján írt korábbi, harmonikus költemények ellenpárja: a férfi és nő vérrel-szennyel, kínnal és diszharmóniával teli, mégis felemelő kapcsolatának apoteózis. „Látlak angyalnak és ördögnek, / Dicső Valónak, tunya dögnek...”- idézi Adyt a költeményen belül is a költő, s a „romlás virágainak” baudelaire-i rajzával érzékelteti, hogy ezen a világon minden és mindenki a paradoxonok hálójában vergődik. Az ember maga is kiismerhetetlenül ellentmondásos lény: „a Természet gyönyörű, fájdalmas kísérlete arra, hogy megismerje önmagát. Terméketlen kísérlet, én mondom nektek, mert a természetben velem együtt él az... aranyér is. A halál! Az elkerülhetetlen halál, ám mi ezt soha nem fogjuk megérteni... S dühében bosszút áll önmagáért az ember személyében”. Aki rossz is meg jó is. Csúf, züllött, meg tiszta, áldott is. Szikra illúziótlanul szemléli a világot – mint nemzedéke egésze – és tisztában van vele,

hogy a szépség és a szenny egymástól elválaszthatatlan; a bűzös, rothadó pávafarok maga az emberi tenyészet; s az ember, a cipőben járó majom, bizonyos értelemben örökre állat marad.

A kompozíció öt részre tagolódik: az A-B rész a Nő, a C-D rész a Férfi ambivalens, archetipikus arcát mutatja fel. A nő: „szivárvány-rozsdától rothadó százéves széttárt pávafarok”; ugyanakkor ő az Élet televénye, „a föld tavaszi sóhaja” – fény és egyben vak-tükör, „amely önmagát veri csupán vissza”. És mégis ő az Egyetlen, a Kiválasztott a párja számára („Anna örök, mert Annát *én* szerettem” – idézi a költő Juhász Gyulát). „Minden valamire való nő egy új táltos édesanyja” – s ebben a minőségében felülmúlhatatlan. Bár a férfi a „világteremtő erő” hordozója – mégis a nő teszi őt azzá, ami: férfivá. „Minden férfi hrúz mária sanyikája”, aki teremt, vagy „elevenen az abortáltak közé temettetik”. „A férfi dacból születik balassi kardhegyén / ady endre nem létező felkiáltójeléből”; „a férfi emlék tanú ezrek ellen is ha kell”, „lélegző sírhant a melle / az emberiség összes halottja belefér”. Ugyanakkor lesüllyedt változatában mindent meggyalázó, eláruló, csúffá tevő féreg, „isten trónján ortega tömegmajma / hamvas béla plázacsöcseléke”, „nemzetközi globális tömegállat”, amely felemészti a jövőt, „kitépi szeretője méhéből tulajdon fiát”.

Az E-rész mintegy összegzi s emberiség-szintre emeli e „megváltatlan” és „megváltathatatlan” tenyészet pusztulásának vízióját. „mióta élek / a reménytelen várakozás szívében ülök / az Égei-tenger partján / a bácsalmási bérház hajópadlós konyhájában / egy megírhatatlan vers / a lét üres szívében ülök / pókegyedül”. Ha a múltat faggatjuk: ott is saját magunkat látjuk („a bakon egy idétlen testvérpár vihog”, s nem tudhatjuk: „melyik én ábel melyik én káin”); ha a jövőt kutatjuk, akkor is a múltat látjuk: „hátrál az ember a hóhér jövőbe / s úgy tesz mintha nem lenne már nemzedékek óta / hadiállapot”.

Szikra János megakompozíciója tehát – a kötet záróakkordjaként – azt sugallja: a világ évezredek óta olyan, amilyen; legfeljebb olykor-olykor a szebbik arcát mutatja. Hajnal van, „a lélekbe kódolt bioterv szerint / most születik a remény / mennek a vének / jönnek az újak / mennek a régi jönnek az új hülyék”. Így hát lemondó legyintéssel zárja költeményét (s kötetét): „kik eddig is el-elváltak így vagy úgy / immáron nélkülem is boldogulnak ezután”. Vagyis – ahogy Vörösmarty látta másfél százada – a világ „keserű levében” forog-forgadozik tovább. Semmilyen politikai váltás nem hoz (nem hozhat) megoldást társadalmi válságunkra, míg maga az ember meg nem változik, vissza nem nyeri Istentől kapott arcukat (hiszen „Isten képmása” ő; ehhez méltón kellene élnie s alakítania maga körül a valóságot). Ha nem lenne a Pénz és a Hatalom megszállottja, ha önmérsékletet tudna tanúsítani – akkor talán boldog/abb/ lehetne, mert nem csak „boldogulni” akarna... És akkor nem a Sötétség lenne az Úr a Földön.

(*Nemzeti Kultúráért Alapítvány, Budapest, 2012*)